

Kirja on jaettu johdannon ja epilogin lisäksi neljään temaattiseen lukuun. Niistä ensimmäisessä käsitellään ylhäisönaisten asumiskulttuuria ja esineistöä, toisessa vaadettua ja sen imagoa rakentavaa luonnetta. Kolmas pääluku valottaa seksuaalisuudelle annettuja merkityksiä ja seksuaalista vallankäyttöä, neljäs vanhenemista ja kuolemaa – jälleen statuksen jatkuvan rakentamisen näkökulmasta. Ajatus performanssista nousee vahvasti kirjan läpileikkaavaksi teemaksi. Paikoin siihen viitataan mennyttä todellisuutta mainiosti kuvaavilla, mutta samalla hyvin riemastuttavilla ilmauksilla, kuten esimerkiksi ”hengellinen räjäysperformanssi” (s. 19) tai ”ryäysperformanssi” (s. 139).

Kirjoittajat osoittavat uskottavasti, miten moninaisin ja usein hyvin arkisin keinoin Pariisiin eliittinaiset pitivät imagonsa ja asemansa rakentamisen käynnissä kukkeimmista nuoruusvuosistaan aina kuolemaan saakka – ja sen yli. Kuten kirjasta käy ilmi, tietynlaisen identiteetin ja imagon luominen ei ollut vain näiden naisten oma projekti, vaan siihen osallistuivat myös muut. Louise de Marillac toimii hyvänä esimerkkinä, sillä ajatus hänen pyhimykseksi julistamisestaan alkoi itää aikalaisten mielissä jo naisen elinaikana. Sekä hänen eläessään että hänen kuolemansa jälkeen kirjoitettujen tekstien motiivit sanelivat siten pitkälti tekstien asiasisältöjä, painotuksia ja ulkonaisia muotoja. Nämä lähteiden tuottamiseen liittyvät motiivit otetaan teoksessa kauttaaltaan huomioon sekä tekstien että kuvien tarkastelun yhteydessä.

Monille ilmiöille haetaan aiheellisesti juuria keskiajalta ja luodaan niille siten historiallisia kaaria. Näin tehdään kuitenkin myös eteenpäin katsoen. Ursuliinunien ekstaat-

tisten kokemusten rinnastaminen tämän päivän konsensuaalisen sadomasokismin piirteisiin lienee yksi shokeeraavimmista esimerkeistä. Nähdäkseni tällaisissa vedoissa korostuu ajatus siitä, että ihmisyydessä on läpi aikojen paljon samankaltaista, vaikka historialliset kontekstit muuttuvat rajustikin.

Teoksen moniin ansioihin nähden kriittiset huomioni ovat varsin pienimuotoisia. Temaattisen käsittelyn vuoksi jotkin asiat mainitaan kirjassa moneen otteeseen. Useimmiten toistot eivät tunnu lukijan hyödylliseltä muistuttelulta, vaan tekevät lukukokemuksesta raskaamman. Jotkin analyysit, kuten kurtisaani de Lenclos’n ja tulevan Condén prinssin välisen suhteen laadun arvuuttelu, jäävät kevyehkölle lähteistä nousevalle perustelulle. Ranskalaista nimietikettiä vain kevyesti tuntevalle esimerkiksi lukuisat nimitykset samasta henkilöstä aiheuttavat ajoittain sekavuuden tunnetta. Omaisuuksien ja esimerkiksi myötäjäisten rahallista suuruutta kuvattaessa olisi ollut hyödyllistä verrata summia nykyvaluuttaan. Näin tehdään yhdessä kohdassa, mutta suhteuttamista olisi saanut olla reippaasti enemmän – etenkin, kun lukuisille muille esitellyille ilmiöille etsitään kaukupohjaa myös nykypäivästä. Kokonaan mainitsematta jäävät Ranskan ylellisyyslait, mikä tuntuu hieman erikoiselta ratkaisulta, kun kirja käsittelee nimenomaan elämisen materiaalisia ulottuvuuksia ja materiaalin kautta tapahtuvaa sosiaalista eriarvoistamista.

Kaiken kaikkiaan 1600-luvun eliittinaisten elämä aukenee rikkaana ja monivivahteisena Peaken ja Rosenbergin teoksessa. Tarkastelun alla olevia naisia ei ole liiemmin käsitelty aiemmassa suomenkielisessä tutkimuksessa, joten

kirja on enemmän kuin tervetullut kontribuutio kotimaiselle kentälle. Tämän teoksen pohjalta jään kiinnostuneena seuraamaan Peaken meneillään olevaa tutkimusprojektiä, joka käsittelee katolilaisia naisia epänormatiivisen seksuaalisuuden näkökulmasta.

Sini Mikkola, TT
Kirkkohistorian
yliopistonlehtori
Itä-Suomen yliopisto

**SARAH LEVIN-
RICHARDSON**
**The Brothel of Pompeii:
Sex, Class, and Gender
at the Margins of Roman
Society. Cambridge:
Cambridge University
Press 2019. 243 s.**

Sarah Levin-Richardsonin tutkimus *The Brothel of Pompeii* tarjoaa näkökulman roomalaisajan arjen historiaan valottaen aikansa yhden marginalisoidun ihmisryhmän – bordellissa työskentelevien nais- ja miesprostituutujen – elämää. Tutkimuksen kohteena oleva ajanjakso (1. vuosisata jaa.) ja maantieteellinen kulttuuriympäristö ovat olleet myös Uuden testamentin kirjoittajien kulttuuri-ilmapiiriä, joten Levin-Richardsonin tutkimus tarjoaa tärkeän näkökulman ajan sosiaalishistoriaan myös eksegeeteille ja muille Uuden testamentin tekstien lukijoille. Levin-Richardsonin tutkimus valottaa seksityön sosiaalista kontekstia, jota Uuden testamentin tekstit mahdollisesti – joskin värittäneesti – heijastelevat (muun muassa viitatessaan ”porttoihin” ja ”haureuteen”). Lisäksi tutkimus luo taustaa myös laajemmin keisariajan sosiaalisista oloista.

Pompejin kaupunki tuhoutui vuonna 79 jaa. Vesuvius-tulivuoren purkauduttua. Purkaus tuhosi Pompejin kodit, tavernat, kuppilat ja kaupat, joissa ihmiset olivat arkiaskareissaan. Kaupunki onkin näyttäytynyt jälkimaailmalle ja antiikintutkijoille aikakapselina, jonka kautta on päässyt kurkistamaan keisariajan roomalaisen kaupungin arkielämään. Kaupungista löydettiin arkeologisissa kaivauksissa bordelliksi identifioitu rakennus vuonna 1862. Tästä bordellista ja sen materiaalisesta jäämistöstä on laadittu aiemminkin tutkimuksia alkaen Guiseppa Fiorellin vuonna 1875 julkaisemasta kaivaussraportista.

Aineistona Levin-Richardsonilla on tutkimuksessaan kirjallisten lähteiden lisäksi bordellin arkeologinen aineisto, johon kuuluu rakennuksen arkkitehtuurin lisäksi säilyneitä primäärilähteitä, kuten eroottisia seinäfreskoja, esine löytöjä sekä rakennuksen seinille kaiverrettuja kuvallisia ja sanallisia, avoimen seksuaalisia seinäkaiveruksia (*graffiti*), joita rakennuksesta löytyi lähes 150 kappaletta. Tämän aineiston valossa Levin-Richardson pyrkii tuomaan esiin bordellissa työskennelleiden prostituoitujen aseman moninaisuuden ja heidän toimijuutensa asteen vaihtelun sen sijaan, että prostitoidut kuvattaisiin vain joko seksiobjekteina (kuten aikalaiskirjallisuudessa) tai seksuaalisen hyväksikäytön ja orjuuden uhreina.

Aineistosta graffitit saavat tutkimuksessa eniten huomiota. Levin-Richardson tulkitsee niiden olevan sekä asiakkaiden että prostituoitujen tekemiä spontaaneja viestejä toisilleen. Asiakkaiden rehentelevät viestit on suunnattu ennen kaikkea toisille asiakkaille. Niissä viestin kirjoittaja tai piirtä-

jä tuo esille oman seksuaalisen kyvykkyytensä pönkittäen omaa sosiaalista statustaan. Prostituoitujen kirjoittamat viestit niin ikään ylistävät asiakkaiden seksuaalista kyvykkyyttä, ja Levin-Richardson katsoo niiden kirjoittamisen kuuluneen prostituoitujen työnkuvaan, emotionaaliseen työhön.

Roomalaisajan sosiaalhistorian kannalta kiinnostavaa on Levin-Richardsonin tutkimuksen anti siinä, miten luokka-asema määrittii ihmisten elämää ja miten toisaalta näitä rajoja oli mahdollista rikkoa instituutioissa, jotka toimivat yhteiskunnan marginaalissa. Levin-Richardson esittää, että sosiaalisten rajojen rikkominen oli mahdollista esimerkiksi niille bordellin miesasiakkaille, jotka muutoin elivät orjuutettuina. Hänen mukaansa rakennuksen materiaallinen evidenssi, kuten ruoan ja viinin valmistukseen ja nauttimiseen tarkoitettut esineet, viittaa siihen, että bordelli tarjosi myös muita viihdykkeitä asiakkailleen seksuaalisen kanssakäymisen lisäksi.

Keskeisenä löytönä Levin-Richardsonin tutkimuksessa ovat bordellin sisustukseen kuuluneiden seinäfreskojen sekä seinille kaiverrettujen tekstien ja kuvien välinen epäsuhta. Seinäfreskot esittävät eroottisia kohtauksia, joiden variaatio on kirjoittajan mukaan normatiivista: seksiakteissa on kuvattuna vain mies–nais-pareja, joissa miesosapuoli penetroituu naiseen genitaalisessa yhdynnässä – näin ainakin kuvia on tulkittu lukuisissa aiemmissa tutkimuksissa ja nyt Levin-Richardsonin tutkimuksessa. Freskoissa esitetyt seksiaktit eivät siis riko kreikkalais-roomalaista maskuliinisuuden ihannetta, jonka mukaan miehen esittäminen penetroituna häpäisi hänet. Freskoissa ei myöskään esitetä oraalisia,

koska sitä pidettiin saastuttavana. Sen sijaan seinäkirjoituksissa ja -piirustuksissa puhutaan niin anaali- kuin oraalisesta, ja näitä akteja esittäviä seinäfreskoja on Pompejissa löytynyt muista kohteista (s. 66).

Seinäfreskojen kuvaamien seksiaktien konventionaalisuus mahdollisti Levin-Richardsonin mukaan sen, että orjuudessa eläneet bordellin miesasiakkaat, jotka saattoivat isäntiensä seurassa joutua seksuaalisen penetraation kohteeksi, välttyivät bordelliin saapuessaan näkemästä tätä aikansa kulttuurissa häpeälliseksi miellettyä aktia kuvallisesti esitettynä. Levin-Richardson esittää tämän edesauttaneen heitä eläytymään maskuliiniseen kyvykkääseen ja aktiiviseen rooliin (s. 100).

Asiakkaiden ja prostituoitujen välillä oli Levin-Richardsonin mukaan myös pitkäaikaisia emotionaalisia suhteita, mikä näkyy muun muassa seinäkirjoituksissa, jotka oletettavasti olivat prostituoitujen tervehdysviestejä asiakkailleen (*las Magno salute* = "las [lähettää] terveisiä Magnukselle", s. 62). Hän ei pyri tällä argumentillaan vähätteleämään sitä, ettei bordellissa työskentelevillä prostituoituilla ollut täyttä autonomista toimijuutta eikä riittävää elantoa. Ainakin osa rakennuksessa työskentelevistä prostituoituista nimittäin toimi tehtävässä orjuutettuna, ja osa heistä – etenkin miespuolisista prostituoituista – oli luultavasti alaikäisiä. Sekä materiaallinen että kirjallinen evidenssi näyttää viittaavan siihen, että orjuutettut katu- ja bordelliprostituoituidut pitivät tavoitteenaan joko tienata riittävästi tai päästä rikkaan asiakkaan suosioon, jotta he voisivat ostaa itsensä vapaaksi orjuudesta eikä heidän tarvitsisi enää harjoittaa prostituoidun ammattia (s. 117–118).

Seinägraffiteja on mahdollista tulkita siten, että viestin kirjoittaja – oli kyseessä sitten prostituoitu itse tai hänen asiakkaansa – korostaa bordellin naisprostituutujen olevan seksuaalisesti aktiivisia osapuolia. Toisaalta Levin-Richardson tuo esille, että samojen graffitien voi myös tulkita pönkittävän miesasiakkaiden maskuliinista kyvykkyyttä (s. 120–122). Toiset seinägraffiitit puolestaan kuvaavat miesasiakkaat seksiobjekteina tai kenties tarkoituksellisesti uhkaavat graffitissa mainitun henkilön maskuliinisuutta (s. 126). Osa graffiteista viittaa nimien, maskuliinisten pronomien ja kuvattujen seksuaalisten tekojen perusteella kahden miehen väliseen aktiin (s. 106, 131). Tämä seikka sekä osa esinelöydöistä (kuten parranajoon ja ihokarvojen poistoon tarkoitettut välineet) viittaavat Levin-Richardsonin mukaan siihen, että bordellissa työskenteli myös miesprostituutuja, joiden asiakkaina kävi miehiä (s. 130). Naisten mahdollisuutta toimia asiakkaina hän pitää epätodennäköisenä kreikkalais-roomalaisen yhteiskunnan patriarkaalisen hierarkian perusteella (s. 129).

Levin-Richardson painottaa, että Pompejin bordelli ei ollut kaupungissa näkymättömissä, vaikka se yhteisön normien näkökulmasta olikin osin vaiettu. Rakennus sijaitsi Pompejin kaupunkikaavan keskeisellä paikalla, joten sitä ei voi pitää varsinaisena piilopaikkana. Tyypillisempää prostituution harjoittaminen on kuitenkin ollut sekä kirjallisten lähteiden että materiaalistien löytöjen perusteella esimerkiksi kuppiloissa ja tavernoissa kuin varta vasten rakennetuissa bordelleissa. Lukijaa muistutetaan kirjan johdannossa myös siitä, että roomalaisaikana prostituutio oli laillista ja ajoittain myös veronalais- ta toimintaa.

Levin-Richardsonin teoksessa on jonkin verran toistoa, mikä johtuu osittain siitä, että tekijä on pyrkinyt laatimaan kunkin luvun itsenäiseksi kokonaisuudeksi ja jakanut tutkimuksensa kahteen osaan: ensimmäisessä osassa käsitellään tutkimuksen kohteena olevat lähteet aineistotyypeittäin, toisessa osassa taas rakennetaan tämän aineiston avulla temaattista analyysiä asiakkaiden ja prostituutujen arjesta.

Levin-Richardsonin lähestymistapa on kauttaaltaan varovainen, ja hän pyrkii välttämään pitkälle meneviä johtopäätöksiä puutteellisen aineiston pohjalta (esimerkiksi siitä, mihin rakennuksen sittemmin tuhoutunutta yläkerrosta on käytetty). Eräissä kysymyksissä hän kuitenkin rakentaa analyysinsä pientenkin vihjeiden varaan. Näin hän toimii esimerkiksi väittäessään rakennuksessa työskennelleiden prostituutujen kirjoittaneen osan graffiteista, joissa he tuovat esille aktiivisen seksuaalisen roolinsa, mikä poikkeaa aiemman tutkimuksen olettamasta kreikkalais-roomalaisesta sukupuoliroolien mallista. Toisaalta Levin-Richardson tuo kussakin kohdassa avoimesti esille sen, millaisen aineiston varaan ja millä kriteereillä hän analyysinsä rakentaa.

Levin-Richardsonin tutkimus on kompakti ja mukaansatempaava lukukokemus. Välillä lukija kaipaisi laajempaa teorian taustoitusta lähteineen, etenkin kohdissa, joissa tutkimus haastaa aiemman tutkimuksen käsityksiä. Lähteet ja viitteet tutkimuskirjallisuuteen sekä niistä käyty keskustelu on esitetty loppuviitteissä, mikä nopeuttaa leipätekstin lukemista mutta hidastaa lähteistä kiinnostunutta lukijaa. Kirja tarjoaa myös laajasti valokuvia bordellin seinäfreskoista ja graf-

fiteista, pohjapiirroksia bordellin arkkitehtuurista sekä graffitien transkriptioita ja niiden käännöksiä. Graffitit on esitetty järjestyksessä myös kirjan lopussa omassa liiteosassaan.

Tutkimus tarjoaa kiinnostavan näkökulman Rooman keisariajan sosiaalishistoriaan, mikä avaa myös Uuden testamentin syntyajan sosiaalista maailmaa. Lisäksi se esittelee kiehtovan primäärilähdekokonaisuuden, josta käy ilmi kielellinen variaatio etenkin alatyylisen ja pelkistetyn latinan kielen osalta.

Marika Pulkkinen, TT
Post doc -apurahatutkija
Helsingin yliopisto

MAIJA AALTO-HEINILÄ & VISA KURKI (TOIM.)
Mitä oikeudet ovat?
Filosofian ja oikeustieteen
näkökulmia. Helsinki:
Gaudeamus 2019. 334 s.

Mitä oikeudet ovat? -teoksella on kunnianhimoinen tehtävä: selvittää oikeuksien ideaa filosofian ja oikeustieteen näkökulmasta. Kirjan toimittajat, Maija Aalto-Heinilä ja Visa Kurki, esittävät kirjan johdantoluvussa teoksen olevan vaihtelua viime aikoina paljon keskustellulle oikeudenmukaisuuden teemalle. On tosin vaikea nähdä, miten oikeudet ja oikeudenmukaisuus olisivat välttämättä toisistaan irrallisia aiheita. Onko mielekästä irrottaa esimerkiksi jakava oikeudenmukaisuus oikeuksien perustelusta?

Teoksen saatesanoista selviää, että kirja rajautuu akateemisessa keskustelussa harvemmin huomioitaviin klassisiin näkemyksiin oikeuksista, mikä rajaa uuden ajan oikeuskeskustelun kirjan ulkopuo-